

Tehetséggondozó programok alternatíváinak bemutatása és alkalmazásának lehetősége az iskolai testnevelés és sport területén

© Hajduné László Zita

PTE TTK Sporttudományi- és Testnevelési Intézet, Pécs

zita@gamma.ttk.pte.hu

A sporttehetség és a sporttehetség gondozása több szempontból is jelentős hazánkban. A rendszerváltást követő években a nemzet sportja a legnagyobb veszteségeit a tehetséggondozás területén szenvedte el. A gyermek- és ifjúsági sportról, és a minőségi sport tehetségevelés helyzetéről kevés információ áll rendelkezésünkre. A különböző korosztályokban a tehetséges sportolók száma – egyes sportágak kivételétől eltekintve – csökkenő tendenciát mutat. A sportegyesületek helyzete évről-évre folyamatosan rosszabbodott, amely befolyásolta a hatékony pedagógiai és pszichológiai edzés módszerek és edzéseszközök érvényesülését. A magyar sport utánpótlás-nevelése eddig nem rendelkezett közép-, hosszú távú koncepcióval. Így az ezredfordulót követően országszerte alakultak vagy éppen újjáalakultak a sportiskola rendszerű képzést folytató nevelési-oktatási intézmények. Az iskolai testnevelés és sport jellegéből adódóan kreatívabb szerepvállalásra nevel, és sajátos eszközein keresztül önkifejezésre, önmegvalósításra ad lehetőséget. Napjainkban a tehetséggondozás talán soha nem látott méreteket ölt hazánkban. Jóformán minden iskola előtérbe helyezi pedagógiai programjában a tehetséges tanulókkal történő speciális bánásmódot. A közoktatásról szóló törvény is több paragrafusban szorgalmazza a tehetséges tanulókat iránti pedagógiai figyelem felkeltését.

A 2012/2013-as tanévtől kezdődően bevezetésre kerülő mindennapos testnevelés, olyan paradigmaváltásra ad lehetőséget, amely nemcsak a sporttehetségek kiválasztásának ad megfelelő alapot, hanem a mozgásos tevékenységformák megismerésére, megkedvelésére, amely segíti az egészséges életmód kialakítását, valamint az életkori sajátosságoknak megfelelően a rekreációs tevékenységek elsajátítására ad alkalmat.

A sporttehetségek *fogalmának meghatározását* több hazai szakirodalomban is megtalálhatjuk. *Nádori és munkatársai* (1981) a tehetséges sportolót társaitól az különbözteti meg, hogy ugyanazon edzés munka mellett eredménye látványosabb, ill. a terhelést jobban bírja, rövidebb idő alatt regenerálódik, *a mozgástanulás* során a technikai elemeket *gyorsabban elsajátítja, és ezeket jobban alkalmazza*. *Rókusfalvy* (1985) a tehetséges sportoló *téthelyzetben* az adott feladatot, ill. szituációt *kiválóan oldja* meg, szívesebben vállal magasabb kockázatot és magabiztosabb. *Harsányi* (2000) komplexen értelmezi a sporttehetséget: egészségi állapota, pszichikai, élettani, antropometriai, motorikus és szociális adottságai kiemelkedők. Ezen tulajdonságok szerint a *fejlődés és érés egyes szakaszaiban* olyan színvonalúak, és a felkészülési

szakaszokban olyan iramban fejlődnek, hogy *megfelelő edzéstevékenység* mellett *csúcsteljesítmény és siker eléréséhez* vezethetnek.

A *komplex tehetséggondozó programok célja* az olyan alternatívák bemutatása, amelyek komplex tehetséggondozó programok az iskolai testnevelés és a sport területén, ezáltal elősegítve a sporttehetségek gondozását, és a sporttehetségek nevelését. Másrészt, az ott folyó munka tartalmának előterjesztése, amely lehetőségeiben rejlik a tehetséggondozás problematikája, és annak megoldandó feladatai. Harmadrészt, a testnevelés és a sport járuljon hozzá az iskolai tehetséggondozás és hátránykompenzálás problémakörének megoldásaihoz, hiszen vannak, akik a pszichomotoros területen emelkednek ki tudásukkal.

Az *iskolai testnevelés és diáksport területén* cél a gyermekek jó testi, lelki és szellemi egészségének, fizikai erőnlétének megfelelő elérése a mindennapos testedzés biztosításával. A mozgás megszerettetése, az egészséges életmód fontosságának tudatosítása, továbbá a testedzés biztosítása a felsőfokú tanintézetekben. Hosszútávon megvalósítandó cél a mindennapos testnevelés és testmozgás, valamint az ehhez szükséges infrastrukturális és szakmai feltételek biztosítása. A középtávon például a délutáni, a hétvégi és a szünidei szabadidősport lehetőségek bővítésével kell a sportolással eltöltött idő növelését megoldani. Véleményem szerint, a továbbiakban elengedhetetlen a létesítmények fejlesztése az új tornaterem, és kiemelten az úszóoktatási lehetőségek megteremtése minden gyermek számára.

A *szabadidős és rekreációs sport tekintetében* a cél a bővítés a kereslet növekedésével, amely a kínálat élénkülését is indukálja. A sportolásra való ösztönzés, egészséges életmód szemléletének kialakítása, és igényének az elterjesztése fontos feladat (Gallov, 2007).

A *versenysport és az utánpótlás-nevelés területén* a sporttehetségek gondozása-, nevelése és az elért magas szintű eredményesség megőrzése a célkitűzés. A lehető legobjektívebb rendszerek kidolgozása szükséges annak érdekében, hogy az állami erőforrásokat a valóban legfontosabb sportágakra, és versenyekre koncentráltan, és célzottan támogassa. Kiemelt szenteljünk figyelmet a Nemzeti Sportstratégiának az egységes utánpótlás-nevelési rendszer kiépítésének problematikájával, és hangsúlyozzuk, hogy a versenysport széleskörűen mindenekelőtt az utánpótlás-nevelésben szándékozik kiemelt szerepet vállalni. Ezt igazolja az ezredfordulót követően a Nemzeti Utánpótlás Nevelési Intézet (NUSI) támogatott tevékenysége, valamint keretei között a Sport XXI. Program, a Heraklész Bajnok- és Csillagprogram, továbbá a sportiskolai rendszer szélesítése és tökéletesítése. Az Utánpótlás-nevelési programok összehangoltan, egységes rendszerben tervezve és értékelve válhatnak sikeressé hosszútávon, amelyet (Lehmann, 2011) az utánpótlás-piramis szemléltet átfogóan.

A Nemzeti köznevelésről szóló törvény 97. § (6) a 27. § (11) bekezdés szerinti mindennapos testnevelést az iskolai nevelés-oktatás első, ötödik, kilencedik évfolyamán 2012. szeptember 1-jétől kezdődően felmenő rendszerben kell megszervezni.

A kerettantervek az alsó tagozaton a tananyag alapjául a Nemzetközi Atlétikai Szövetség számos országában kötelezően bevezetett gyermek-atlétikai programját – „Kölyök programot” – használták fel, amelyek gyakorlati

bevezetésére a kormány támogatásával 2012 nyarán támogatott pedagógus továbbképzések indultak.

A testnevelés és sport az egyetemes kultúra szerves részét képező testkultúra értékeinek átadásával járul hozzá a tanulók személyiségfejlesztéséhez. Fontos szerepe van: az általános és speciális mozgásműveltség közvetítésében; a tehetséggondozásban, -menedzselésben, -fejlesztésben; az egészséges életmód kialakításában; az egészséges életvezetés és értékítélet formálásában; a motoros képességek fejlesztésében; az egészséges és kulturált életmód esélyének megteremtésében, valamint kiemelkedő értéket képvisel a tanulók szociális nevelésében (kapcsolatteremtő képesség, tolerancia, szolidaritás, flair play stb).

A mindennapos testnevelés bevezetésével nemcsak a tárgyi, hanem a személyi feltételek biztosítása is szükségessé vált. Elsősorban problémaként vetődött fel, hogy nincs megfelelő számú tornaterem, ez maga után vonta a tornatermek építésének, felújításának kezdeményezését, másodsorban pedig minél több sportszakember bevonását az iskolai testnevelés területére.

Az iskolai sportkörökre egyre nagyobb feladat és felelősség hárul → az egyesületek száma csökken (igazolt versenyzők száma is csökken), a sportolás színtere az iskola marad. Az egyesületek DSK-k finanszírozása problémát jelent → versenyeztetési kiadások a szülőkre, tanulókra hárul (utazás, nevezés, díjazás).

A testnevelő tanárok kísérési díjazása, hétvégi elfoglaltsága és annak díjazása megoldatlan. A kezdő, ill. a fiatalabb testnevelő tanári korosztály nem minden esetben vállalja a hétvégi plusz feladatokat (edzői státusz). Az intézményekben több esetben ütközések történnek, ha a testnevelő tanárok a diákokat utolsó órákról elkérik a versenyzésre.

Fontos más kollégák aktív részvétele az iskola sportéletében. A mindennapos testnevelés, ill. a testedzés lehetőségének biztosítás elengedhetetlen feladat az intézmények számára. Média szerepe, szemléletváltásra van szükség.

Fontos cél a Nemzeti alaptantervben rögzített műveltségi anyag továbbfejlesztése. A helyi tantervbe iktatott testgyakorlási ágak mozgásanyagának és belső arányainak megváltoztatása az új igényekhez igazodva. A gyógytestnevelés iskolai feladatának ellátása. Az iskolai sport változásaival kapcsolatos hatások közelebbi és távolabbi elemzése.

A sportszakember képzésben a sport mindhárom területén elengedhetetlen a az oktatás és a képzés átfogó megújítása: innovatív, tanulást segítő technológiák, módszerek és eszközök kifejlesztése, a hatékony képzési struktúra kidolgozása, a képzési tartalom minél hamarabbi korszerűsítése. A sportszakemberek képzése jól szervezett és gyakorlat orientált oktatás-nevelés képzés.

A sportági szövetségek legyenek felelősei a sportszakemberek gyakorlati képzésének és továbbképzésének oly módon, hogy a fiatalok szerezhessenek tapasztalatot a gyakorlott edzők mellett a sporttehetségek kutatására-, nevelésére.

A szakképzés fejlesztési stratégiájának ki kell fejlesztenie az iskolarendszeren kívüli képzésben alkalmazható digitalizált tananyagokat,

kezdeményezni és segíteni kell a képzésben részt vevő oktatók továbbképzését.

A sporttehetségek gondozása érdekében az intézményesítetté és rendszeressé kell tenni a gyakorló sportszakemberek továbbképzését. A továbbképzések tartalmának meghatározásában és a résztvevők biztosításában támaszkodni kell a képző intézmények, illetve a sportági szakszövetségek együttműködésére. A sporttehetségek gondozása során felmerülő kérdések:

1. *Hogyan segíthetik a környezeti tényezők a tehetség felszínre kerülését (iskola, család, kortársak, társadalom)?*
2. *Milyen feladatai vannak a társadalmi és oktatási környezetnek az esélyteremtésben (finanszírozási, személyi, tárgyi feltételek)?*
3. *Milyen együttműködési lehetőségei vannak a tehetséggondozó műhelyeknek, és a most szerveződő tehetségpontoknak (DSK, egyesületek, sportiskolák, akadémiák)?*
4. *Hogyan segíthetjük a tehetséggondozás kulcsszereplőit, a sportszakemberek munkáját? A szakmai továbbképzések megszervezésével, lebonyolításával; A felsőoktatási képzés korszerűsítésével; Felsőfokú szakképzések biztosításával; A tananyagfejlesztéssel.*
5. *Jogi törvényi keretek alkalmazásával (Nemzeti Sportstratégia, Sporttörvény, Oktatási törvény).*

Az állam központi forrásai 1990 óta nem tartottak lépést a területre szükséges feladatok ellátásával, a rendszer alapjai sérültek és fokozatosan gyengültek. A Sporttörvény többszöri módosítása (2004, 2011, 2012), az önkormányzatok fokozatos elszegényedése, a megyei-területi sportigazgatóságok átszerveződése, megszűnése következtében a diáksport ellátása is sérült.

A testnevelő tanárok képzési, a pedagógusok egzisztenciális helyzete, valamint a társadalmi változások együttes hatásai eredményeként, mára a testnevelő tanárok nem aktív szereplői a tanórán kívüli foglalkoztatási rendszernek.

A komplex tehetséggondozó programok akkor érnek valamit, ha azok alkalmazhatók a gyakorlatban. Így van ez a sporttehetségek esetében is, ahol több lehetséges alternatíva egymás mellé, és egymás után történő felsorakoztatása elősegítheti az elmélet fejlesztését a sporttehetségek gondozására, ugyanígy a gyakorlat kiteljesedését, sikerességét. Véleményem szerint, napjainkban elérkezettnek látszik az idő a sport specifikus tehetség meghatározásokra, mivel az általános megközelítések a sportági képzésekben csak iránymutatók lehetnek.

Irodalomjegyzék

- Gallov Rezső (2007). Sport XXI. - Nemzeti Sportstratégia. *Magyar Edző*, (3), 45-48.
- Harsányi László (2000). *Edzéstudomány I.* Pécs; Budapest: Dialóg Campus.
- Lehmann László (2011). *Oktatás a sportban – Sport az oktatásban II. A közoktatási típusú sportiskolai kerettanterv.* Budapest: ELTE Egészségfejlesztési és Sporttudományi Intézet.
- Nádori László, Ozsváth Károly, Rigler Endre, & Zsidegh Mihály (1981). A sportedzettség vizsgálati lehetőségei és módszerei. *A sport és testnevelés időszerű kérdései*, 24, 25-40.
- Rókusfalvy Pál (1985). *Tehetség - Sporttehetség. Testnevelés- és Sporttudomány*, (1), 16-21.

